

Het onderwijs heeft een derde dimensie nodig, samen te vatten als ‘de menselijke factor’, vinden **Stephan de Vries** en **Jan Anthonie Bruijn**. Wonderlijk, vindt **Leo Prick**, dat zij hiervoor niet in de eerste plaats de economische noodzaak aandragen.

Ons onderwijs is toe aan een update

Probeert u zich de leerling van de toekomst – laten we haar Suzanne noemen – eens voor te stellen. Suzanne zal iedere dag onderwijs genieten in een wereld die ten opzichte van nu sterk is veranderd. Technologische ontwikkelingen en de daaruit voortkomende globalisering hebben blijvend hun invloed en dat vertaalt zich in een scala aan mogelijkheden voor Suzanne.

Tegelijkertijd stellen die veranderingen Suzanne voor een aantal stevige uitdagingen, omdat ze gepaard gaan met grote onzekerheid. Suzanne en haar generatiegenoten krijgen te maken met een moordende concurrentie op de mondiale arbeidsmarkt. Relaties die zij aangaat, zowel met haar medemens als met materiële zaken, plaatsen of organisaties worden vergankelijker en vluchtiger. Suzanne zal ervaren hoe sociale functies en ruimtes ingrijpend transformeren of zelfs volledig verdwijnen.

Hetzelfde geldt voor sociale relaties. Een online status zal niet langer bestaan. De eerste slimme robots zullen hun intrede hebben gedaan. Naast de vele voordelen die dat kan bieden bestaat het gevaar op ongewenste effecten. Zo valt moeilijk te ontkennen dat we door die ontwikkelingen naast praktische ook allerlei sociale vaardigheden dreigen te verliezen.

Het onderwijs speelt een niet te onderschatten rol bij het adequaat voorbereiden van leerlingen als Suzanne op hun functioneren in de hierboven geschetste toekomstige wereld. Door een gebrek aan toekomstvisie dreigt het huidige onderwijs echter een anachronisme te worden: het is dringend toe aan een update.

Die update komt neer op het toevoegen van

een derde dimensie: de ‘menselijke factor’. Dit is een aanvulling op de twee al bestaande en blijvend van belang zijnde dimensies – de overdracht van fundamentele kennis en het bijbrengen van vaardigheden – en opgebouwd uit drie elementen. Ten eerste een eigentijdse vorm van Bildung: het ontwikkelen van karakter, een kritische geest, zelfredzaamheid en relativeringsvermogen. Dit moet worden aangevuld en gecombineerd met *21st century skills*, waaronder samenwerken, probleemoplossend vermogen, ICT-geletterdheid, creativiteit en sociale vaardigheden. Het derde element bestaat uit empathische aspecten.

Vooraf dat laatste element zal in de technologiserende en robotiserende wereld aan belang winnen. Het brein van de mens is immers in eerste instantie een sociaal brein. Hoewel empathie tussen mensen tot nog toe wel wordt gekwalificeerd als weinig tastbaar of zelfs ‘soft’, blijkt het – ook in het onderwijs – steeds meer een keiharde bepaler van uitkomsten. Het is daarom hoog tijd deze derde dimensie nadrukkelijk en systematisch toe te voegen aan het onderwijs, inclusief de lerarenopleidingen.

Deze derde dimensie zal niet alleen op het hoogste, maar op alle niveaus en binnen alle sectoren van het onderwijs moeten worden aangeboden en wel vanaf de initiële leerfase. Cruciaal is daarbij onderscheid te maken naar onderwijsniveau.

De nieuwe dimensie moet echter niet exclusief gericht worden op vakinhoudelijke aspecten. Juist het proces van persoonsvorming of ‘leren leven’ dient centraal te staan. Grote stel-

Empathie wint aan belang in een technologiserende en robotiserende wereld

selwijzigingen of nog meer druk op het overvolle curriculum zijn daarom onnodig: het kan grotendeels worden ingeweven in de huidige structuur en in bestaande vakken. Dit alles zal ongetwijfeld veel gaan vragen van docenten en leerlingen, maar alleen zo zullen we in staat zijn Suzanne en haar generatiegenoten adequaat uit te rusten voor de toekomst.

Stephan de Vries is scribent van het deze week gepresenteerde *Teldersgeschrift* over de toekomst van het onderwijs en wetenschappelijk medewerker van de Teldersstichting. Prof. dr. Jan Anthonie Bruijn is voorzitter van de werkgroep Onderwijs van de Teldersstichting en onder meer voorzitter van de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) en Eerste Kamerlid voor de VVD.